

Δυναμική επαναοριοθέτηση της Ελληνικότητας παγκόσμια

Αθανάσιος Σαμαράς: Το πολιτικό σύστημα δεν αφήνει την Ελλάδα να προχωρήσει

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα επηρεάζει εκ των πραγμάτων και την εικόνα της χώρας διεθνώς. Τούτο έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομία της Ελλάδος (λιγότερες επενδύσεις, τουρισμό, μείωση της εμπιστοσύνης στη χώρα). Ο λέκτορας Διεθνούς Πολιτικής Επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Αθανάσιος Ν. Σαμαράς, έχει ενδιάτριψε στο ζήτημα τούτο και δίνει μια συνολική διάσταση. Αναδεικνύει τα προβλήματα της εικόνας της Ελλάδος διεθνώς, εστιάζει στους λόγους, καυτηριάζει το κομματικό σύστημα που λειτουργεί ως τροχοπέδη και προσφέρει διεξόδους. Μεταξύ άλλων, αναφέρει πως χρειάζεται αποτελεσματική πολιτιστική πολιτική με ενίσχυση και ανάδειξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας που να υποστηρίζει την πολιτιστική διπλωματία και να αποτελέσει την βάση για την δυναμική επαναοριοθέτηση και ενίσχυση της Ελληνικότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τι είναι η εικόνα ενός κράτους, πώς διαμορφώνεται;
Ο όρος «εικόνα κράτους» αφορά τρία διακριτά αλλά αλληλένδετα πράγματα. Είναι η εικόνα που έχει ο καθένας από εμάς στο μυαλό του. Όταν ακούει τη λέξη Γερμανία ή Αγγλία τι σου έρχεται στο μυαλό. Είναι η επιθυμητή ή επιδιωκόμενη εικόνα που προσπαθεί να φτιάξει και να περάσει μέσω στρατηγικής επικοινωνίας η

«Η σταδιακή μετατροπή του φόβου σε θυμό και οργή, σε συναισθήματα που ωθούν σε άμεση δράση μπορεί να απελευθερώσει δυναμικές η εκδραμάτιση των οποίων αναπόφευκτα θα επιδράσει στη διεθνή εικόνα»

κυβέρνηση μίας χώρας και οι συναφείς θεσμοί. Εδώ μπαίνει και η έννοια του nation brand, του εθνικού brand. Και τρίτον είναι η εικόνα της χώρας που καταγράφεται στα μέσα επικοινωνίας, στις ειδήσεις, στην κουλτούρα.

Πόσο μπορούν να επηρεάσουν τα δημοσιεύματα στον διεθνή τύπο την εικόνα μιας χώρας;

Κεντρική παραδοχή στη θεωρία της ειδοσιογραφίας είναι ότι στο εξωτερικό δελτίο παρουσιάζονται συχνά μόνο δύο είδη χωρών: οι σημαντικές χώρες και αυτές που έχουν πρόβλημα. Αυτό δυσκολεύει πολύ τα πράγματα. Υπάρχει ένας απλός κανόνας: όσο περισσότερο ξέρει κάποιος για μία χώρα, όσο καλύτερα έχει διαμορφωθεί η στάση του τόσο μικρότερη πιθανότητα έχει μία αρνητική είδηση να επηρεάσει αυτή την εικόνα. Όσο λιγότερα ξέρει τόσο περισσότερο εξαρτάται από τα μέσα επικοινωνίας, τόσο πιο ευεπηρεάστος γίνεται. Όταν κάθε είδηση που έρχεται από μία χώρα περνάει σταθερά και μόνιμα την εικόνα της κρίσης τότε αυτό το στοιχείο εμπειδώνεται και επικαλύπτεται όλες τις άλλες διαστάσεις της εικόνας της χώρας. Έτσι μεσοπρόθεσμα οι ειδήσεις της κρίσης δημιουργούν την εικόνα της «κώρας της κρίσης» και αυτό επηρεάζει το πώς προσλαμβάνουν τη χώρα οι ξένοι, τι χαρακτηριστικά και ιδιότητες της αποδίδουν.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα επηρεάζει ασφαλώς και την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό και στο εσωτερικό. Μπορεί η δύναμη της επικοινωνίας, η τακτική που ακολουθείται στο πεδίο αυτό, να δημιουργήσει θετικές εικόνες, παρά την κακή οικονομική κατάσταση;

Η διεθνή εικόνα μίας χώρας εξαρτάται όχι μόνο από τις στρατηγικές διαχείρισης της εικόνας, που ακολουθεί η εκάστοτε κυβέρνηση αλλά και από την ίδια την πραγματικότητα της χώρας. Η αρνητική εικόνα της Ελλάδας στα διεθνή ειδοσιογραφικά μέσα είναι προγενέστερη της κρίσης και έχει να κάνει με τις δυσλειτουργίες του κρατικού μηχανισμού και του τρόπου με το οποίο το κράτος διαχειρίζεται τις σχέσεις του με τους

Ένας Ευρωπαίος δεν θα δείξει συμπόνια

Μπορεί να επιτευχθεί η εικόνα του «αθώου θύματος» για την Ελλάδα εν μέσω της οικονομικής κρίσης;

Ενδεχομένως. Ένα αφήγημα του στυλ «Η μικρή Ελλάδα βάλεται από τους κακούς κερδοσκόπους που βασικά θέλουν να χτυπήσουν την Ευρωπαϊκή Ένωση» θα εμπέδωνε την εικόνα του θύματος και θα κινητοποιούσε συναισθήματα και αισθήματα συμπόνιας. Έτσι το πλήγμα από την οικονομική κρίση στη διεθνή εικόνα θα ήταν πολύ μικρότερο. Αυτό συνέβη σε ορισμένα διεθνή μέσα τις δύο-τρεις πρώτες ημέρες. Στη συνέχεια ακούστηκαν από τα πιο επίσημα κείλη της χώρας δηλώσεις που σκιαγράφησαν την εικόνα της πιο διεφθαρμένης χώρας, που συνειδητά λέει ψέματα στις στα-

τιστικές της και όπου όλοι είναι συνένοχοι γιατί όλοι λαδώνουν και λαδώνονται, φοροδιαφεύγουν και στο φινάλε όλοι «μαζί τα φάγανε». Ένας Ευρωπαίος πολίτης που ακούει αυτά τα πράγματα δεν θα νιώσει συμπόνια, θα νιώσει οργή. Δύο σκέψεις θα κάνει: πρώτον, «καλά να πάθουν» και δεύτερον, «γιατί να βάλω εγώ το χέρι στην τσέπη γι' αυτούς»; Πρακτικά μόνο ο κυπριακός Ελληνισμός, η ομογένεια και οι διαποτισμένοι από την Ελληνική Παιδεία διανοητές και καλλιτέχνες επέδειξαν πραγματική συμπόνια και αλληλεγγύη. Η καμπάνια που κάνατε στην Κύπρο για «διακο-

Πολιτικοί χτίζουν την εικόνα μιας χώρας διεφθαρμένης

πές στην Ελλάδα» ήταν, πέρα από το οικονομικό αποτέλεσμα, μία κίνηση με ανεκτίμητο συμβολισμό.

πολίτες και τα οργανωμένα σύνολα. Ένα κράτος που δεν ακούει, που δεν συνδιαλέγεται πραγματικά με τους πολίτες του, τους σπρώχνει στην άμεση δράση, στην διεκδίκηση, στην απεργία. Και αυτό έχει εμπειδωθεί στην ελλαδική πολιτική κουλτούρα. Έτσι μία ολιγομέρη απεργία στη συλλογή των σκουπιδιών στέλνει στα πέρατα του κόσμου εικόνες από στείβες σκουπιδιών στους δρόμους. Με τον ίδιο τρόπο παράγονται εικόνες από τουρίστες εγκλωβισμένους στα αεροδρόμια, στα λιμάνια. Αν ήσασταν τουρίστας και αυτές ήταν οι κύριες εικόνες που είχατε από μία χώρα θα πηγαίνατε εκεί διακοπές;

Δεν μπορεί να κάνει, δηλαδή, ένα βήμα μπροστά το επικοινωνιακό στοιχείο από το οικονομικό;

Το επικοινωνιακό στοιχείο μπορεί να κάνει το βήμα μπροστά, το πολιτικό δεν το αφήνει. Πράγματα που λέγονται στο εσωτερικό της χώρας και υπηρετούν τις αναγκαιότητες του κομματικού συστήματος τροφοδοτούν αρνητικές εικόνες και παραστάσεις της Ελλάδας στο εξωτερικό. Η οικονομική κρίση σαφώς παράγει μία κρίση στη διεθνή εικόνα της χώρας και όπως πολύ σωστά είπατε οι δύο κρίσεις αλληλοτροφοδοτούνται. Οπτό-

σο, καίρια επέδρασε, στο μέγεθος της κρίσης το παίγνιο καθορισμού ενόχων και απόδοσης ευθυνών, στο οποίο μανιωδώς επιδιέχεται το κομματικό σύστημα της Ελλάδας.

Δεν πιστεύετε ότι τα πράγματα σε αυτό το επίπεδο θα γίνουν καλύτερα;

Η αίσθηση που έχω είναι ότι στο άμεσο μέλλον η επιβάρυνση των εσωτερικών διεργασιών στη διεθνή εικόνα της χώρας μπορεί να επιδεινωθεί. Σήμερα το κυρίαρχο συναίσθημα στην κοινή γνώμη είναι ο φόβος, και ο φόβος παγώνει, αποκινητοποιεί. Η σταδιακή μετατροπή του φόβου σε θυμό και οργή, σε συναισθήματα που ωθούν σε άμεση δράση μπορεί να απελευθερώσει δυναμικές η εκδραμάτιση των οποίων αναπόφευκτα θα επιδράσει στη διεθνή εικόνα.

Πιστεύετε δηλαδή ότι υπάρχουν πράγματα που δεν πρέπει να γίνονται ή να λέγονται σε μία δημοκρατία για να μην επηρεαστεί η διεθνή της εικόνα;

Κοιτάξτε η ισορροπία ανάμεσα στο εθνικό συμφέρον και στο δημοκρατικό πρόταγμα της ελευθεροτυπίας και ελευθεροστομίας, σε κατάσταση εθνικής κρίσης, είναι ένα από τα πιο λεπτά ζητήματα. Προσωπικά, καίτοι θε-

ωρτικός της εικόνας, δεν πιστεύω ότι η αναγκαιότητα της διαχείρισης της εικόνας της χώρας μπορεί να τεθεί πάνω από τις δημοκρατικές λειτουργίες. Πρέπει η χώρα να μπορέσει να ξαναβρεί την ισορροπία της και να κάνει τις οριοθετήσεις της, αυτό είναι μία αναγκαία προϋπόθεση για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της διεθνούς εικόνας.

Θα μπορούσε με κάποιο τρόπο η οικονομική κρίση της Ελλάδας να είχε θετική επίδραση στη διεθνή εικόνα της χώρας;

Το αρνητικό στοιχείο της κρίσης μπορεί να απομειωθεί εάν η χώρα καταφέρει να προβάλλει την εικόνα του θύματος και δημιουργήσει αισθήματα συμπόνιας στην διεθνή κοινότητα. Συμπόνια που μπορεί να μετατραπεί σε θετική δράση υπέρ του θύματος. Η συμπόνια, ωστόσο, είναι ένα σύνθετο συναίσθημα που ενσωματώνει γνωστικά στοιχεία, όπως ότι η οδύνη του άλλου είναι μεγάλη και ότι δεν του αξίζει να υποφέρει. Για να δημιουργηθεί συμπόνια για τον μέσο Έλληνα που στενάζει από την οικονομική κρίση προαπαιτούμενο είναι η αντίληψη ότι δεν του αξίζει η συμφορά που υφίσταται, ότι είναι «αθώο θύμα».

Αίσθημα ήττας διακατέχει την ελλαδική κοινωνία

Πώς έχει επηρεάσει αυτή η κατάσταση την εικόνα που έχει ο Έλληνας για τον εαυτό του;

Είχα πριν από λίγες μέρες μια συζήτηση με τον βουλευτή Λέσβου, τον Σπύρο τον Γαλλινό και ξαφνικά μου είπε: «την λίγη ώρα που είμαστε εδώ πέρασαν από μπροστά μας πάνω από εκατό άτομα, μέρες γιορτών, στο πιο καλό σημείο της πόλης και κανείς, ούτε ένας, δεν χαμογελούσε. Εκεί που λίγους μήνες πριν έβλεπα πρόσωπα λαμπερά, γεμάτα ικανοποίηση, δύναμη και αισιοδοξία σήμερα βλέπω μόνο πρόσωπα σκυθρωπά, απελπισμένα, στα όρια της κατάθλιψης. Ούτε πόλεμο να είχαμε χάσει». Έχει, ξέρετε, απόλυτο δίκιο. Το

«Ένα κράτος που δεν ακούει, που δεν συνδιαλέγεται πραγματικά με τους πολίτες του, τους σπρώχνει στην άμεση δράση, στη διεκδίκηση, στην απεργία»

αίσθημα της ήττας που βιώνει η ελλαδική κοινωνία σήμερα είναι τραγικό. Και η ήττα λειτουργεί ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Όταν βάζεις την ήττα στην καρδιά σου ένα είναι σίγουρο: ότι δεν μπορείς ποτέ να κερδίσεις. Η πραγματικά μεγάλη ζημία έχει συμβεί στην εθνική μας αυτο-εικόνα, στα αυτοστερέωτα που επιτρέψαμε στην κρίση να διαμορφώσει για εμάς. Για να μπορέσει να προβάλει μία αποτελεσματική εικόνα προς τα έξω πρέπει, πρώτα πρώτα, να έχεις ο ίδιος μια συνεκτική και ακριβή εικόνα του εαυτού σου. Νιώθω πως στην Ελλάδα, ελέω κρίσης, πέρασα από την υπεραιδοδοξία αυταρξέσκιας της επίπλαστης ευαχίας στον ανεργμισμένο αυτοεκμυδνισμό χωρίς ούτε για μία στιγμή να αγριζόμαστε την αυτογνωσία.

Πιστεύετε ότι αυτή η κρίση της Ελλάδας μπορεί να μετατραπεί σε ευκαιρία;

Δύσκολα και θέλει πολύ ειδικούς χειρισμούς. Η δυνατότητα της θέσης αδυναμίας να παράγει υποστήριξη και να αποτελέσει παράγοντα εξέδου από την κρίση είναι υπό αίρεση και ακριβέτα με τη συνολική εικόνα της χώρας. Αν παίζατε στο χρηματιστήριο θα αγοράζατε μετοχές από μία εταιρεία που είναι στα πολύ κάτω της; Προφανώς ναι, υπό την αίρεση ότι την εταιρεία αυτή την θεωρείτε απλά υποτιμημένη και όχι υπό κατάρρευση. Σας δημιουργεί δηλαδή την προσδοκία ότι η εμπλοκή σας θα σας αναμείψει χωρίς να σας παιγιδεύσει, χωρίς να δημιουργήσει διακινδύνευση. Ας αναλογιστούμε ποιο είναι το συνολικό αφήγημα που εκπορεύεται από τη χώρα και σε ποια εικόνα κατατείνει.

Ξεπερασμένο το τουριστικό φολκλόρ του '60-'70

Ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν για να υποστηριχθεί η διεθνή εικόνα της χώρας;

Αυτή είναι μία μεγάλη ουσία που και προϋποθέτει την πλήρη οριοθέτηση του προβλήματος. Η κρίση της διεθνούς εικόνας της Ελλάδας είναι ζήτημα πιο σύνθετο και προγενέστερο από την οικονομική κρίση. Οι κλασικές σπουδές και η γνώση των αρχαίων Ελλήνων και της αρχαίας Ελλάδας που αυτονόημα στηρίζουν την Ελληνικότητα και θεωρακίζουν την εικόνα της Ελλάδας, βρίσκο-

νται σε πολλές χώρες σε ύφεση. Παράλληλα το τουριστικό φολκλόρ της δεκαετίας του 1960 και 1970: «συρτάκι, σουβλάκι, καμάκι, ήλιος και θάλασσα», πολύ αποτελεσματικό στην εποχή του, έχει προ καιρού εξαντλήσει τα όρια του. Έτσι οι ειδήσεις για την οικονομική κρίση οριοθετούν μία μονοδιάστατη και προβληματική πολιτική για την Ελλάδα.

Ναι αλλά πέρα από την ανάλυση του προβλήματος τι δράσεις πρέπει να παρθούν;

Συμπληρωματικά με τα όσα είπαμε προηγουμένως για στήριξη της ψυχολογίας στο εσωτερικό της χώρας και για τη διαλεκτική κομματικού συστήματος-διεθνούς εικόνας, απαιτούνται διεθνείς δημόσιες σχέσεις για αποκατάσταση της εικόνας στα μέσα ενημέρωσης, ενώ πρέπει να χρησιμοποιηθούν όλα τα εργαλεία που μας παρέχει η μεθοδολογία του nation branding για να στηριχθεί άμεσα το υπό κατάρρευση «Brand Greece». Παράλληλα πρέπει να αξιοποιηθεί

η δυνατότητα για την ανάδειξη επτά - οκτώ τοπικών brand που θα καλύψουν το κενό και σε δεύτερο χρόνο θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς το εθνικό brand. Τέλος χρειάζεται αποτελεσματική πολιτιστική πολιτική με ενίσχυση και ανάδειξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας που να υποστηρίζει την πολιτιστική διπλωματία και να αποτελέσει τη βάση για τη δυναμική επαναοριοθέτηση και ενίσχυση της Ελληνικότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΑΠΟΨΕΙΣ

Του Στέφανου Κωνσταντινίδη

Είναι η ώρα για σοβαρούς σχεδιασμούς

»

Αν υπάρχει αμφιβολία πως το 2010 σημάδεψε αποφασιστικά τον πλανήτη μας. Εκτός από τα διάφορα γεγονότα που μας απασχόλησαν, και δεν ήταν λίγα, αυτό που κυριάρχησε ήταν η οικονομική κρίση. Φαίνεται μάλιστα πως θα μας συνοδεύει και την καινούργια χρονιά, αν όχι και για τα επόμενα χρόνια. Το καπιταλιστικό σύστημα περνά όντως μια μεγάλη κρίση με τρομερές συνέπειες στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία που κυριάρχησε στην οικονομία, αλλά και σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, διέλυσε την πραγματική οικονομία και μετέτρεψε σε καζίνο το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Πληρώσαμε σήμερα την ανεξέλεγκτη δραστηριότητα των αγορών με το κράτος να παρακολουθεί αδύναμο την κατάρρευση και όταν επεμβαίνει το κάνει για να πληρώσουν οι πολίτες τα οσαμένα με νέες φορολογίες και να γεμίσουν τα ταμεία

των τραπεζών. Ήταν καθαρό από το 2007, για όσους ήθελαν να δουν, πως είχε χαθεί το μέτρο και η ισορροπία στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και πως τα διάφορα κερδοσκοπικά όργανα με χρηματοπιστωτικά προϊόντα-σκουπίδια αργά ή γρήγορα θα οδηγούσαν στην κρίση. Η οποία έλασε στην καρδιά του συστήματος, στις ΗΠΑ, με τη «φούσκα» των ακινήτων που παρέσυρε και τις υπόλοιπες χρηματοπιστωτικές αλυσίδες. Στην κρίσιμη στιγμή το αμερικανικό κράτος έσωσε τις τράπεζες και τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με δεκαετομηνια δολάρια και ακολουθήσαν λίγο-πολύ τον ίδιο δρόμο και τα υπόλοιπα κράτη του δυτικού καπιταλισμού. Το αδηφάγο όμως νεοφιλελεύθερο σύστημα δεν συνήλθε ουσιαστικά ποτέ. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα μετά τη διάσωση του πέρασε ουσιαστικά στην αντεπίθεση και υπέσκαψε τις οικονομίες των χωρών, όπως της Ελλάδας, που αποτελούσαν τον αδύναμο κρι-

κο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Σε μια στιγμή η πραγματική οικονομία χρειάζονταν να τονωθεί αποδυναμώθηκε με τη νεοφιλελεύθερη συνταγή και αγνοήθηκε η κείνοιανη αγωγή που έβγαλε τον κόσμο από τη μεγάλη κρίση του 1929. Το αποτέλεσμα το βλέπουμε με την ύφεση, την συρρίκνωση της πραγματικής οικονομίας και το κύμα της ανεργίας. Δικαιώματα των εργαζομένων που κατακτήθηκαν με αγώνες πολλών δεκαετιών εξαφανίζονται και επιστρέφουμε σε ένα εργασιακό μεσαίωνα με μόνους κερδισμένους τους διεθνείς τοκογλόφους. Η ανάκαμψη της οικονομίας όμως δεν θα γίνει δυνατή αν τα κράτη δεν χαλναγωγίσουν τις σαυότερες αγορές της εικονικής οικονομίας και αν δεν αποφασίσουν να επενδύσουν στην πραγματική οικονομία, αυτή της παραγωγής αγαθών για τις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων. Η σημερινή εξόλιση κρίση στη Ευρωζώνη είναι

το αποτέλεσμα των λανθασμένων πολιτικών που υιοθετήθηκαν και ασφαλώς και της αναποσιτοχίας της παρούσας ευρωπαϊκής πολιτικής δομής με την αντίστοιχη οικονομική. Όσο το πολιτικό έλλειμμα θα υπάρχει δύσκολα η Ευρώπη θα αντιμετωπίσει με επιτυχία τη σημερινή κρίση. Η έλλειψη εδάλλου μιας ευρωπαϊκής δημοκρατικής πολιτικής δομής ενισχύει τη γερμανική επικυριαρχία με όλα τα αρνητικά επακόλουθα. Η τραγική κατάσταση της Ελλάδας για την οποία βεβαίως ευθύνονται, πέρα από το γενικότερο κλίμα κρίσης της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και οι ελλενικές ελίτ που έστεισαν το κράτος της μεταπολίτευσης πάνω στη διαφθορά και τη διαπλοκή, ένα κράτος πελατειακών σχέσεων και μια κρατικοδίαιτη οικονομία, θα πρέπει να προβληματίσει τις κυπριακές ελίτ αφού οι κυπριακές κρατικο-οικονομικές παθο-

γένειες δεν διαφέρουν ουσιαστικά από τις ελλαδικές. Προς το παρόν η Κύπρος διαζώζεται από κάποιες ιδιαίτερότητες της οικονομίας της, όπως η παρουσία των ρωσικών κεφαλαίων, οι οποίες όμως ιδιαίτερότητες αύριο μπορεί να αλλάξουν προς την αρνητική κατεύθυνση. Όπως έχω ξαναγράψει, είναι η ώρα για σοβαρούς σχεδιασμούς στον χώρο της οικονομίας. Αν αυτό δεν γίνει, όσο ακόμη είναι καιρός, οι καμπές θα σημάδουν σύντομα λυπητερά με τον ίδιο τρόπο που σπραινούν αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα και στην Ιρλανδία. Για την Κύπρο όμως, χώρα ημικατεχόμενη, η ύπαρξη ισχυρής οικονομίας είναι θέμα επιβίωσης. Ευχές για μια καλή και δημιουργική χρονιά. *Ο Στέφανος Κωνσταντινίδης είναι καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Κεμπέκ του Καναδά και επισημονικός συνεργάτης του Πανεπιστημίου Κρήτης. E-mail: stephanos.constantinides@gmail.com